

לך לך ג

— ווייל דער יסוד והכרח פון רש"י צו זאגן אז ס'איז „לשון נוטריקון“ (כאטש „נוטריקון“ איז ניט קיין דבר הרגיל, בלימוד פשוטו של מקרא) איז פון ווארט „כ"י“.

עפ"ז ווערט די שאלה: אויב אזוי, פארוואס איז דער אות רי"ש געבליבן (אין אברהם), וויבאלד ער האט ניט קיין שייכות צום נוטריקון? אויף דעם ענטפערט רש"י „ור"ש שהיתה בו בתחלה כ"י לא זזה ממקומה“, און ברענגט אויף דעם א דוגמא (ורא"י) פון „י"ד של שרי“ [ווי עס שטייט אין המשך הפרשה „לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה“], וואס „נתרעמה על השכינה (אויף דעם וואס מ'האט איר צוגענומען פון שרה'ן) עד שהוסיפה ליהושע“; ועד"ז בבדוד, אז „כדי שלא יתרעם על השכינה כ"י"ד של שרי“¹⁶ האט מען ניט צוגענומען דעם רי"ש פון שם אברהם.

ב. מען דארף אבער פארשטיין:

א. אין פסוקי „ולא יקרא עוד את שמך אברהם וה"י שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך“, איז רש"י מעתיק פון פסוק די ווערטער „כי אב המון גוים“, און איז מפרש:

„לשון נוטריקון של שמו. ורי"ש שהיתה בו בתחלה שלא הי' אב אלא לארם שהוא מקומו ועכשיו (אב"י לכל העולם. ואפילו רי"ש שהיתה בו מתחלה) לא זזה ממקומה שאף י"ד של שרי נתרעמה על השכינה עד שהוסיפה ליהושע שנאמר יקרא משה להושע בן נון יהושע“.

דער פירוש הפשוט אין דעם פירוש רש"י איז: דער לשון הפסוק „כי אב גוי“ — אז „אב המון גוים נתתיך“ איז א נתינת טעם אויף שם אברהם — איז מוכיח, אז דער ענין פון „אב המון גוים“ איז נרמז אין שם אברהם. דעריבער טייטשט רש"י אז „אב המון גוים“ איז „לשון נוטריקון של שמו“.

[עפ"ז איז מדויק וואס רש"י איז מעתיק פון פסוק דעם ווארט „כ"י“ — כאטש „כ"י“ איז ניט פון דעם „נוטריקון“]

(6) אף שרשי מביא ענין הנוטריקון כמ"פ בפירוש (ראה לדוגמא — פרשתנו טו, ב. ועוד).
וברשי יתרו (כ, יב): שדי' נוטריקון הם נדרשין מכלל הן לאו כ"י — היינו שנוטריקון בפשט'ם פ"י (גם) ראשי ענינים (וכן בפרשתנו טו, ב — כולל „לאוי דק אליעזר דלה כ"י. ובבדוד — שולל ענין „אלא לארם“).

וכן מביא ענין הר"ת (בראשית א, ח. ובכ"מ), אבל אין שם נוטריקון. ואכ"מ.

(7) ולהעיר גם מנדוד, שרשי לא הביא הנוטריקון של שם אברהם שבגמרא (שבת קה, רע"א), כי אינו ע"ד הפשט בכלל.

(8) ראה מפרשי רש"י כאן (רא"ם, ס' זכרון. דברי דוד). וראה ב"ר פמ"ז, ז (ובמפרשים שם).

(9) י"ז, טו.

(10) ל' הרא"ם.

(1) פרשתנו יז, ה.
(2) תיבות אלו (בסוגריים) ליתא בדפוס ראשון וכמה כתי' רש"י שתח"י. ובדפוס שני וכמה כתי' רש"י שתח"י. אב לכל העולם (כלו) ואפי' הכי (או): ורי"ש לא זזה כו"י. וראה לקמן הערה 16.
(3) שלח יג, טז (ובדפוס א' וב' כתי' רש"י שתח"י — ליתא ראי' זו).
(4) ולהעיר שבכמה כתי' רש"י שתח"י ליתא בהדיה דרשי' תיבת „גוים“, כי אף שמשלים תיבת „המוני“ — ולכן הובא ברוב הגירסאות ברשי — אינה בהנוטריקון.
(5) שלכן לא העתיק רש"י תיבת „נתתיך“ שבסיום הכתוב — כי אינה מהנוטריקון.

(ב) פון לשון רש"י „שאף" יו"ד של שרי כו" — נ"ט „וכן יו"ד כו" — איז מוכח, אז ביים „יו"ד של שרי" איז דא ווייניקער אַרט אויף תרעומות ווי ביים רי"ש של אברהם „שאף כו" — היינו ניט נאָר דער רי"ש פון אברהם, נאָר אפילו דער „יו"ד של שר" נתרעמה".

איז תמוה: מאי בנייהו? לכאורה איז ביי ביידן דער זעלבער טעם וסיבה אויף תרעומות — דאָס וואָס דער אות ווערט צוגענומען פון אַ שם של צדיק.

ג. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדם אריכות לשון רש"י „וריש שהיתה בו בתחלה שלא הי' אב אלא לארם שהוא מקומו ועכשיו אב לכל העולם ואפילו רי"ש כו' לא זזה ממקומה", דלכאורה:

פון דעם וואָס רש"י דערמאָנט דאָ איבערהויפט ניט דעם שם „אברם", נאָר ער הויבט אָן מיט „וריש" שהיתה בו בתחלה כו" (און ערשט בהמשך לזה איז ער מפרש „שלא הי' אב אלא לארם")

[ובפרט אַז ער איז משנה פון לשון

מירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ז. ב"ר פמ"א. א. ועוד) ברם רי"ש דאברהם לכשתתרעם לא משכחת דעדיף מיני" (ע"ש) — דסורס, גם את"ל חילוק זה בפרשי [הנה — נוסף לזה שאינו ע"ד הפשט — לא נרמז אפילו כלל בפרשין] — מה מקום להביא דוגמא וראי' לנוד"ד מייד של שרי כאשר לפועל ניוונה הוי"ד ממקמה?

(14) ראה הערה 11.

בפשט"ם — במילא פשוט גי' (בפשט"ם) שמחפשים מענה פיוט פשוט: (א) שהי"ד של שרי נתוסף. (ב) ומודיע רש"י הנאמר בפשט"ם — שנתוסף ליהושע. (וזה שרש"י לא הביא ענין זה על אתר ב' שלח — כי בפשט"ם דפ' שלח אינה קושיא, כי גם בלא תרעומות — צ"ל הוספה זו) (כדי שלא יכשל יהושע בעצת מרגלים). ופשוט.

(א) דער ענין פון „יו"ד של שרי" איז, לכאורה, אַ ראי' לסתור"י, וואָרעם דער יו"ד של שרי איז דאָך „זזה ממקומה" (און זי איז ניתוסף געוואָרן צו אַן אַנדער (א) נאָמען און (ב) מענשן — צו יהושע"י, בעת אַז בנוד"ד איז דער רי"ש „לא זזה ממקומה"!).

(11) ולהעיר שבכת"י אחדים שתח"י (וראה גי' רש"י הוצאת בערלינער) הגירסא — „אבל יו"ד של שרי לא עמדה במקומה ונתרעמה (עד שנתרעמה) כו".

(12) וגם — זה הי' לאחר מאות בשנים, וכל משך זמן זה נשארה במצב של תרעומות (ובל' חז"ל — סנהדרין קז, א: עומד וצוות כמה שנים עד שבא יהושע כו")!

(13) בפס"ח כאן: והא דזזה הוי"ד משרה אפשר משום דעתידיה ליתן בשמו של יהושע. אבל צ"ע שהרי סו"ס הדוגמא מייד של שרי היא ראי' לסתור (מכיון שתרעומות של הוי"ד לא פעלה שלא להזיזה ממקומה).

[ודוחק לומר שהדוגמא היא רק על כללות הענין שיש לאות תרעומות כשנוטלים אותה משם צדיק — כי זהו דבר המובן ופשוט שאי"צ ראי' (וכדמוכח מזה גופא שרש"י כותב „יו"ד של שרי נתרעמה כו" מבלי לצייני' מקור ע"ז או לכתוב שהוא דברי אגדה... כו"). ועכצ"ל שהדוגמא היא ע"ז שנחפ"סה על התרעומות שלה כו"].

ועד"ז קשה במ"ש במשכיל לדוד ד"י"ד של שרי הזיזה... איכא עילוייא מנוקבא לדוכרא (והוא

*) בתי' ה' כתב: שהי"ד היתה יכולה להתקיים אף שם שהרי חלקה ונתנה חצי' לשרה וחצי' לאברהם (ירושלמי ובר' שבפנים ההערה. ועוד). אבל (לכאורה) צע"ג לפרש כן בדעת רש"י, שהרי רש"י נקט כהדיעה (ירושלמי ובר' שם. סנהדרין שם. ועוד) שהי"ד של שרי (לא חלקה כו' כ"א) נתנה ליהושע!

**) ולהעיר מפרש"י ויצא (כו, יא): התחילו (האבנים) מריבות זו עם זו כו'. ודוחק גדול לומר שרש"י סומך (לפעמים. בהביאו דברי אגדה) על הכלל שכתב בתחלת פירושו (בראשית ג, ח) שמביא גם אגדה המיישבת דברי המקרא.

***) ויתירה מזו: גם פרט זה שהוסיפה ליהושע כותב רש"י מבלי לצייני' שהוא דברי אגדה. כי מכיון שהענין דתרעומות האות כו' הוא דבר המובן

אות „ריש שהיתה בו בתחלה (איז דער-
פאָר) שלא הי' אב אלא לארם?

אויך דאָרף מען האָבן אַ ביאור אין
דיוק לשון רש"י „ואפילו ריש" . . לא
זוה ממקומה — וועלכער איז אַ לשון
כלתי רגיל בכגון דא. רש"י האָט לכאור-
רה געדאַרפט זאָגן בפשטות „לא ניטלה
ממנו"¹⁸, אָדער „לא נחסרה משמו"¹⁹
(וכיו"ב).

ד. ויש לומר הביאור בזה:

ווי גערעדט כמה פעמים²⁰, איז ע"ד
הפשט ניטאָ קיין הכרח צו אָננעמען אַז
אַ שם איז מרמז און דריקט אויס ענינו
(ומעלתו) פון בעל השם²¹ (סיידן דער
פסוק גופא איז דאָס מדגיש²², וכבנוד"ד
— „והי' שמך אברהם כי אב המון גוים
נתתיך" — אָדער מרמז עכ"פ).

און דערפאַר, איז ניטאָ קיין אָרט
מ'זאָל מסביר זיין אַז דער שם „אברהם"
(וואָס תרח האָט געגעבן²³) האָט אַ
שייכות מיט חיייו של אברהם.

דער הכרח (ע"פ דרך הפשט) צו
מפרש זיין אַז „אברהם" מיינט „אב לארם"

חז"ל²⁴, וואו די הדגשת הפירוש איז
(אויך) אויפן שם אברהם: „לא יקרא עוד
שמך אברהם והי' שמך אברהם — בתחלה
. . אב . . לכל ארם . . ולבסוף . . אב
לכל העולם"]

איז מוכח, אַז רש"י איז דאָ ניט (אויף
אַזוי פיל) אויסן צו מפרש זיין דעם
נוטריקון פון (פריערדיקן) שם אברהם,
נאָר (בלויז) צו מבאר זיין דעם ריש
וואָס איז פאַרבליבן אין שם אברהם²⁵.

[און ס'איז מובן פאַרוואָס רש"י איז לאַ
נחית צו מפרש זיין דעם נוטריקון פון
שם „אברהם", ווייל צום פירוש הנוטריקון
פון שם אברהם — „אב המון גוים" —
איז ניט נוגע כל כך צי דער פריער-
דיקער שם אברהם²⁶ האָט אויך אַ פירוש
(דומה, אָדער ניט).]

און וויבאלד אַז כוונת רש"י איז ניט צו
מפרש זיין דעם נוטריקון פון שם אברהם,
נאָר בלויז צו באַוואַרענען פאַרוואָס דער
ריש „לא זוה ממקומה", האָט ער
לכאורה געדאַרפט זאָגן בקיצור: „לשון
נוטריקון אב המון גוים וריש שהיתה בו
בתחלה לא זוה ממקומה שאף יו"ד כו"
— וואָס איז דאָ מוכרח צו מבאר זיין (אַז)
ענין ושם — פון (סוף) פ' נח) אַז דער

(18) ע"ד פרש"י בחוקותי כו, מב.

(19) ראה לדוגמא פרש"י ויקהל לה, כז.

(20) ראה ס' כללי רש"י (קה"ת תש"מ) פ"ג אות ח

(בבוצאת תנשא — פ"ב אות ט"ו) (וש"נ). לקרש חט"ז

ע' 4. ועוד.

(21) ראה גם ראב"ע נח י, ת. ועוד. וראה רש"י נח

(י, כה): למדנו שהי' עבר נביא כו. ובפי' (המיוחס

(ל)רש"י לדה"א, כג: נביא כו' אבל שמות אחרים לא

נתנו לידרש כו.

(22) או שיש הכרח ע"ד הפשט ששם זה שייך

לענינו של בעל השם, שלכן מצינו בכ"מ בפרש"י

ע"ה: הענין דמדבר שמות. ואכ"מ.

(23) כ"ה בפשטות (הששם ניתן ע"י ההורים.

וראה רש"י נח שם). ולהעיר מהשקו"ש בענין נתינת

שמות (ע"י האב או האם) ע"ה: והי' בכזיב בלדוה

אותו (דעת זקנים ורמב"ן וישב לח, ה). וראה לקו"ש

ח"ז ע' 307 ואילך (וש"נ).

(15) תוספתא ברכות פ"א, יד. ועד"ז בברכות יג,

א (אלא ששם לא הובא הכתוב דפרשתנו (כ"א

דה"א א, כז), אבל הובא בפרש"י שם).

(16) וכן מוכח עוד יותר מהגירסא שבדפוס

ראשון ושני דרש"י וכת"י רש"י שתח"י — שנכולם

ליטא האריכות והכפל לשון (שבדפוס רש"י

הנפוצים), ואפילו ריש"י שהיתה בו מתחלה. ובפרט

להגירסא בדפוס ראשון (הגיל הערה 2), ועכשיו לא

זוה ממקומה. ולפי גירסת בערלינער (וראה גם עץ

יוסף לע"י ברכות שם), התיבות „שלא הי' אב . . אב

לכל העולם" הן מאמר המוסגר. ע"ש.

(17) ואין דרך רש"י (פשוטו של מקרא) לפרש פי'

השמות (כ"א במקום המוכרח) — ראה לקמן הערה

ממנו" כו' כנ"ל): אפילו ווען מען וואלט דעם רייש ניט אריינגעשטעלט בשמו (און שמו וואלט געווען „אברהם") וואלט עס ניט געמיינט אז מ'האט צוגענומען דעם תוכן פון דעם רייש — זיין תוכן („אב לארם") בלייבט אויך דעמאלט; אבער אין דעם פאל וואלט עס באדייט אז דער רייש „בלייבט" אין א צווייטן „מקום" — נאָר אלס טייל פון „עולם" — „אב לכל העולם". די הדגשה איז, לא זזה ממקומה" טוט אויף אז אויך דער- נאָך בלייבט דער רייש אין זיין „מקום", דער „אב לארם" בלייבט מפורט בנוטריקון אינעם שם (אברהם) אלס אן ענין פאַר זיך (אעפ"ס וואָס ער איז בכלל פון „אב ל)כל העולם").

ה. עפ"ס כ"ז איז אויך פאַרשטאַנדיק די ראי' ובמכש"כ — „שאף יו"ד של שרי נתרעמה כו":

דער רייש של אברהם האָט א „טענה", נימוקה עמה: וויבאלד דער תוכן פון רייש פאַרבלייבט סיי-ווי אין דעם שם — דאַרף ניט זיין אפגעפרעגט צו לאָזן דעם רייש גופא אינעם שם הצדיק.

משא"כ ביים „יו"ד של שרי" איז ניט שייך „א תביעה" בטענה כזו, וויבאלד אז דער תוכן פון אות יו"ד האָט ניט קיין אַרט אינעם תוכן פון שם שרה (כדלקמן סעיף ז).

קומט אויס אז דאָס איז נאָר אן ענין פון סתם תרעומות כו' — „נתרעמה" („ואף" — ואף עפ"כ האָט מען אויך דא „נאָכגעעבן" און „הוסיפה ליהושע").

ועפ"ז איז אויך פאַרענטפערט דער שינוי באַ „יו"ד של שרי" — וואָס דער „יו"ד של שרי" איז „זזה ממקומה":

דער פערגלייך און ראי' איז נאָר אויף דעם אז די „תרעומות" פון אן אות טוט אויף אז מ'זאל אים מפיס זיין: אבער

איז מצד דעם וואָס דער רייש איז פאַר- בליבן אין שם אברהם.

והביאור: עפ"ס דרך הפשט האָט קיין אַרט ניט צו זאָגן, אז בלויז דערפאַר וואָס אן אות האָט „תרעומות" זאל מען אים איבערלאָזן אין א שם וואָס דאַרף אויסדריקן א תוכן מסויים — אויב דער אות גופא האָט קיין שייכות ניט צום תוכן (השם)²⁴.

און דאָס דייטעט אן רש"י בלשוננו — „ואפילו רייש שהיתה בו בתחלה שלא הי' אב אלא לארם שהוא מקומו כו": דערמיט זאָגט רש"י אז דאָ איז דא א קשיא: לויט נוטריקון — ווי קומט דער רייש אין שם אברהם. ובמילא — מוז אויך דער רייש האָבן א פירוש בהתאם צום תוכן השם אברהם — „אב המון גוים"²⁵.

און רש"י איז מבאר „שלא הי' אב אלא לארם כו' לא זזה ממקומה": דער תוכן פון דעם רייש איז — וואָס ער איז „אב לארם", און דער ענין איז דאָך געבליבן אויך דערנאָך; „אב לכל הגוים" איז כולל, און ניט שולל דעם ענין פון „אב לארם", עס איז נאָר א הוספה²⁶.

און דאָס איז דיוק לשון רש"י — „לא זזה ממקומה" (און זאָגט ניט „לא ניטלה

24) ראה רש"י בראשית ה. כט. אבל ראה לקו"ש ח"י (ע' 93 ובהערות שם) שע"ד הפשט אין מוכרח שאותיות השם התיינה בדומה ממש לאותיות שבטעם השם (ע"ש ובהערה 14 שם). ויש חלק כי בנודיד המדובר בשם שניתן ע"י הקב"ה, ובאופן של שינוי שם הקודם, בכדי להדגיש ענין מסויים. ואכ"מ.

25) וראה ראב"ע כאן: תוספת רייש אביר המון גוים ולא בא השם לחסר משמו אות כי אם להוסיף [והטעם שלא פ"י רש"י כן — יש לומר, כי לפ"ז למה נאמר בקרא „אבי ולא „אבירי?]. וראה אלשיך כאן ע"ד הרמז.

26) ראה דברי דוד כאן: וארם בכלל. ולהעיר מצליח ברכות שם (ד"ה אכרם הוא אברהם).

דארף זיין א טענה ותביעה פונעם „יוד של שרי“ (זי זאל בלייבן בשם שרה) נאך שטארקער ווי די טענה פונעם ריש של אברם:

אין גמרא²⁸ איז דער לשון „בתחלה נעשית שרי לאומתה ולבסוף נעשית שרה לכל העולם כולו“, וואס לפיז איז דאס ממש ווי דער חילוק צווישן „אברם“ (אב לארם — אומתו) און „אברהם“ (אב לכל העולם):

רש"י איז אבער משנה פון לשון חז"ל און זאגט אז „שרי“ איז משמעו — „(שר) ל“, און וויבאלד אז דא רעדט זיך וועגן קריאת שם זה ע"י אברהם (כדיוק לשון הכתוב „ויאמר אלקים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה גר“), קומט אויס, אז „שרי“ מיינט אז זי איז א „שר“ אויף אברהם'עני²⁹.

[וע"ד ווי דער מדרש³⁰ זאגט: „מרתא (גבירה) לבעלה, בכל מקום האיש גזור ברם הכא (כיי שרה) כלי³¹ אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה“].

ולפיז איז איפכא מסתברא: ביים שם אברהם קען דער אות רי"ש קיין שטארקע תביעה ניט האבן, אפילו ווען

דער אופן הפיוס איז, כמובן, בכל מקום לפי ענינו:

בנדוד³² וואו דער תוכן פון אות רי"ש איז פארבליבן אויך דערנאך — האט די טענה אויפגעטאן אז „לא זוה ממקומה“; משא"כ ביים „יוד של שרי“, וואו דער תוכן פון יוד איז ניטא אינעם שם החדש — קען מען ניט איבערלאזן דעם יוד „במקומה“ — עס ווערט אויס „מקומה“,

ובמילא מוז דער פיוס זיין באופן אחר, מען שטעלט אריין דעם יוד אין א שם פון א צווייטן צדיק, און א שם וואס ווערט „מקומה“ — דער נוטריקון הי"ד דארט איז א חידוש אין דעם שם (והאדם). [הוסיפה ליהושע שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע, און ווי רש"י איז דארט מפרש: „התפלל עליו י"ה³³ יושיעך כו"'].
ו. פארוואס איז ניטא קיין ארט פארן תוכן פון אות יוד ד, שרי" אין שם „שרה“? ולכאורה — אדרבה:

אויפן ווייטערדיקן פסוקי „לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה“ איז רש"י מפרש: „לא תקרא את שמה שרי — דמשמע שרי לי ולא לאחרים, כי שרה סתם שמה שתא שרה על כל“. ולפיז איז עס ממש ווי בא שם „אברם — אברהם“, ווארום אין „שרה על כל“ איז דאך נכלל דער פרט פון „שרי — לי“. איז פארוואס איז דער יוד „זוה ממקומה“?

נאכמער: דוקא לויט ווי רש"י איז מפרש דעם אונטערשייד צווישן „שרי“ (שרי — לי) און „שרה“ (שרה על כל),

(28) ברכות יג, א. ועד"ז בתוספתא שם (פ"א, יד). — ובכ"ד פמ"ז, א „לעצמה“. אבל ביפ"ת (השלם) הגירסא „לעמה“. וכ"ה ביליש פרשתנו עה"פ. וראה פ"י מהרז"ו ורש"י לב"ר שם. ב"ר הוצאת תיאודור-אלבק שם.

(29) במפרשי רש"י (רא"ם. לבוש. ועוד) פירשו שגם כוונת רש"י היא (כבגמ') שהיתה שרה „לאומתה“. אבל זהו היפך פ"י הפשוט בתיבת „לי“ [ולהעיר שהלשון בפרשי' לשים (ברכות שם — הובא ברא"ם שם) הוא „שרי“ — לשון יחיד משמע שרתי (ולא כתב — שרי לי)]. וראה אלשיך ושר"ע ה"ת עה"פ.

(30) ב"ר שם (אלא שביפ"ת שם, שזהו ביאור לשם שרה (ולא „שרי“). וראה הערה 38).

(31) וירא כא, יב.

(27) ועפיז מבואר ג"כ שאין תרעומות ע"ז שלקחת הי"ד משרי הוא ע"י הקביה — וההוספה ביהושע ע"י משה, כי משה הוסיף את הקביה — י — בהושע.

ז. וועט מען דאס פארשטיין ע"פ דיוק לשון רש"י אויפן פסוק, "לא תקרא את שמה שרי" — דמשמע שרי לי ולא לאחרים כי שרה סתם שמה שמה שמה שרה על כל".

דלכאורה: רש"י האט געדארפט זאגן (ע"ד לשון חז"ל³⁶) — "בתחלה שרי לי ועכשיו תהא שרה על כל". וע"ד לשון רש"י ביי אברהם'ן — "בתחילה . . אב . . לארם . . ועכשיו אב לכל העולם".

איז דער ביאור אין דעם:

לויט פירוש רש"י (לימוד ע"ד הפשט) איז שרה טאקע ניט געווען קיין שר אויף אברהם'ן (אפילו ווען זי האט געהייסן "שרי"). ווארום, ווי גערעדט פריער: אין לימוד ע"ד הפשט אין הכרח כלל אז שמות האדם זאלן האבן א שייכות צום (חיי) בעל השם. וע"ד בעניננו: דער שם "שרי" (וואס הרן האט געגעבן³⁷) האט ניט געהאט דעם באדייט אז זי איז אנדערש פון דעם אנזאג, "והוא ימשל בך", ואדרבא — געווען א שר אויף בעלה³⁸ (אברהם'ן)!

[און דאס וואס עס שטייט "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה" איז א) אנגעזאגט געווארן יארן שפעטער, און ב) ועיקר — געזאגט געווארן אלס א חידוש].

36 הנ"ל סעיף ו.

37 כפרש"י נח (יא, כט) "יסכה זו שרה", והרן הוא "אבי יסכה" (נח שם). וראה לעיל הערה 23.

38 וצ"ע שלעיל עה"פ (נח שם) "שרי . . יסכה" פרש"י "יסכה לשון נסיכות כמו שרה לשון שררה".

והעיר מלשון רש"י שם. שרה לשון שררה (ולא "שרי"), וכן בתחילת פירושו כי "יסכה זו שרה" (כבמגילת יד, א. סנהדרין סט, ב) ולא "שרי" (כמכילת עה"פ) — ולפענ"ד הוא "תיקון המעתיק ובפרש"י צ"ל שרי — כלשון הכתוב אותו מפרש.

מען זאל אים ניט אריינשטעלן בשמו, ווייל זיין תוכן איז געבליבן (אלס א טייל פון "אב ל)כל העולם"):

משא"כ ביי "שרה" וואס אין (דעם וואס זי איז געווארן) "שרה על כל" איז ניטא קיין הוכחה אז דאס איז כולל אויך "שרי" — ל"י, ווייל אזא שררה איז בהיפך ווי ס'איז אויסגעשטעלט געווארן (ע"פ תורה) אז דער בעל איז דער שר (וכנ"ל פון מדרש), כמש"נ לפני זה³², "והוא ימשל בך". קומט לפי"ז אויס, אז דורך צונעמען דעם יו"ד פון שרה נעמט מען צו דעם תוכן היו"ד (דאס וואס "שרי" — ל"י)!

בדוחק גדול קען מען פארענטפערן, אז אברהם איז דעמאלט נתעלה געווארן אין א העכערער מדריגה — "התהלך לפני ה' תמים"³³ — באופן אז נאך זיין עלי"ם³⁴ איז שוין שרה ניט געווען³⁵ קיין שר אויף אברהם (שרי — ל"י).

מען קען אבער אזוי ניט זאגן, ווייל: א) לפ"ז וועט אויסקומען אז דער שינוי השם — "שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה" — איז פאר איר (אויך) אז ענין של ירידה!

ב) דער פסוק, "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה" שטייט ווייטער אין פרשת וירא³¹ — כמה זמן נאך דעם ווי דער אויבערשטער האט געזאגט "לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה".

32 בראשית ג, טז. וראה רד"ק פרשתנו יז, טז.

33 פרשתנו יז, א.

34 ולהעיר מהחילוק בין צחוק דאברהם ודשרה (רש"י פרשתנו יז, יז).

35 כן משמע קצת בשך עה"ת עה"פ: ואני נתתיך אב המון גוים כו' והיא טפלה לך.

און דער שינוי פון „אברם“ צו „אברהם“ (אב המון גוים) איז מרמז אויפן גילוי: צו אברהם'ן איז געגעבן געווארן דער כח צו אראפטרעגן דעם „שכל הנעלם מכל רעיון“, ביז צו „המון גוים“; ער האט אפילו א „שכל נפלא“ (אויך אזא וואס איז (מצ"ע) „למעלה מכלי קיבול דשכל אנושי“⁴¹) געקענט מסביר זיין אין אן אופן, דגם הפשוט ביותר יכול להבין זאת“⁴².

קומט אויס, אז דער תוכן פון אות רי"ש „(אב) רם“ איז אויך דא אין שם אברהם — ס'איז דא דער שכל הנעלם מכל רעיון, נאר ווי עס איז מאיר ומתגלה למטה, ביז אין „המון גוים“⁴³.

קען מען אבער מיינען אז דורך דעם וואס „שכל הנעלם מכל רעיון“ ווערט נמשך צו „המון גוים“ ווערט אין אים א ירידה חצי — אויף דעם זאגט רש"י אז דער רי"ש „לא זזה ממקומה“⁴⁴: זי איז פארבליבן אין איר „מקום“ ומדרגה⁴⁵, פונקט ווי אין שם „אברם“ (שכל הנעלם מכל רעיון)

— ווייל דאס איז דער אויפטון (ובמילא — עלי) פון אברהם, אז דורך אים ווערט דער חיבור פון „מעלה“ און „מטה“, אז „שכל הנעלם מכל רעיון“ ווערט נמשך כמו שהוא אין „המון גוים“⁴⁶.

און דערפאר איז רש"י מדייק בלשוננו „לא תקרא את שמה שרי — דמשמע שרי לי ולא לאחרים כי שרה . . . שתהא שרה על כלי: ס'איז ניט דער פירוש אז „בתחלה“ איז זי געווען „שרי — לי“, דאס איז נאר א משמעות השם⁴⁷ — אבער אויך אזא משמעות דארף נשלל ווערן: וויבאלד דער אויבערשטער וויל איר איצט געבן שרה („שר“) און דאס זאל אויסגעדריקט ווערן אין איר נאמען, קען זי דעריבער ניט בלייבן ביי איר נאמען „שרי“ (כאטש אז אויך „שרי“ איז מלשון שרה⁴⁸), ווייל „משמע (עכ"פ) שרי לי ולא לאחרים“ — און די „שרה“ פון שרה וועט דאך זיין באופן פון „שרה על כלי“.

ח. מיינה של תורה אין פירוש רש"י:

דער ביאור הנ"ל אין דעם וואס דער רי"ש „לא זזה ממקומה“ (אז דער תוכן פון דעם רי"ש איז פארבליבן אויך דער-נאך) — איז אויך מתאים מיטן ביאור פנימי אין די צוויי שמות „אברם“ און „אברהם“:

דער אלטער רבי איז מבאר אין תורה אורי⁴⁹, אז „אברם“ באשטייט פון צוויי ווערטער „א"ב רם“⁵⁰, און דאס מיינט — „שכל הנעלם מכל רעיון“; „אב“ איז מרמז אויף „חכמה“⁵¹, און „רם“ ווייזט אויף א הויכן, אפגעטראגענעם שכל — „נעלם מכל רעיון“.

(44) ד"ה כל הנהנה תרפ"ט (בסה"מ קונטרסים ח"א) פ"ט.

(45) ד"ה מי העיר תשי"ג רפ"ט.

(46) ראה גם תו"א פרשתנו סדי"ה ולא יקרא עוד.

(47) ראה רמב"ם הל' יסודות פ"ב ה"ז.

(48) ראה בארובה תו"א ריש פרשתנו (יא) כ"ג.

מאמרי אדה"ז (שם) שא"ז „ירידה“, ואדרבה — דוקא „ירידה זו היא בחי' עילוי מאוד שנמשך אור הכתר“.

(39) ושרה לי — הו"ל לקראה „שרתי“ — ראה

הערה 29.

(40) וראה הערה 38.

(41) ריש פרשתנו. ובארוכה — מאמרי אדה"ז —

פרשיות ח"א ריש פרשתנו (ובהנסמן במ"מ שם). ויעוד.

(42) ראה זהר (ס"ת) פרשתנו ע"ט, ב.

(43) תנאי פ"ג.

אע"פ אז א איד דארף אויפטאן בכל
העולם כולו, דארף ער אבער וויסן, אז
לכל לראש ליגט אויף אים א חיוב צו
משפיע זיין על מקומו וסביבתו, און
ערשט דערנאך, ווען ער ווערט אז „אב
למקומו", צו זיין אז „אב לכל העולם".

(משיחת ש"פ לך תשד"מ)

ט. די הוראה פון דעם ענין בעבודת
האדם:

עס איז ידוע⁴⁹ אז די ענינים פון די ג'
אבות זיינען נמשך געווארן צו יעדן אידן
בירושה⁵⁰. ועד"ז איז בנוגע דעם ענין
פון „אברהם" — „אב המון גוים", אז
יעדער איד האט דעם כח צו אויפטאן
אין „המון גוים" — בכל העולם כולו.

דארף ער אבער וויסן אז דער „רי"ש
... אב ... לארם שהוא מקומו ... לא זזה
ממקומה":

(51) כהפס"ד — ענין עירך קודמין (כ"מ עא,
רע"א. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ז הי"ג. טוש"ע
ח"מ ר"ס צז. שו"ע אדה"ז ח"מ ריש הל' הלואה).

(49) ראה תרי"א ר"פ וארא. ובכ"מ.
(50) דאין קורין אבות אלא לשלשה (ברכות טז. ב.
תרי"א שם).

וירא

מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור וגו' (און ווי רש"י טייטשט אפ"י: אל נא תעבור ,והניחו והלך לקבל האורחים").

ד.ה.: (1) דער רמב"ם איז משנה פון דער ראי' שבגמרא, (2) פון א ראי' וועל-כע איז פשוט ומבואר, און ברענגט א פסוק וואו די ראי' איז כלל ניט מובן? (3) היפך ,דרכו של הרמב"ם" משנה זיין און ברענגען א פסוק ,שלא נזכר בגמ' כלל מאחר שהוא מבואר יותר?"

ב. בנוגע דער ראי' פון דעם פסוק ,וירא והנה שלשה אנשים" אז ,גדולה הכנסת אורחים כו" — יש לומר, לכאורה, אז (לויטן רמב"ם) איז די ראי' פון דער עצם ראיית שלשה אנשים:

אין א מצב פון ,וירא אליו ה'", ווי פאסט עס אז בעת מעשה זאל אברהם קוקן און דערזען ,שלשה אנשים" זען בשימת לב (וועלכע בריינגט צו וירץ לקראתם)? בשעת מען שטייט ,לפני ה'" דארף דאך זיין מושלל יעדער תנועה, ועאכו"כ שימת לב, צו א מענטשן אדער צו עפעס אן אנדער זאך!

ובמכ"ש פון ק"ש — וואס קריאתה דארף

א. דער רמב"ם זאגט: ,וגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכניה שנאמר: וירא והנה שלשה אנשים".

פון דעם וואס דער רמב"ם ברענגט נאך די פיר ווערטער (און איז אפילו ניט מרמז אויף די ווייטערדיקע ווערטער דורך מוסיף זיין ,וגו'") איז משמע, אז די ראי' איז פון די פיר ווערטער אליין. איז ניט מובן: ווי אזוי לערנט מען אפ פון ,וירא והנה שלשה אנשים" אז ,גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכניה"?

די תמי' איז נאך גרעסער: דער מקור פון דעם מאמר איז די גמ' אין מס' שבת' — און אין דער גמרא ווערט גע-בראכט אן אנדער פסוק מהסיפור: גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכניה דכתיב: ויאמר אדני' אם נא

(1) ה'י אבל פי' ה"ב.

(2) פרשתנו יח, ב.

(3) כמו בסמ"ג (שהולך בעקבות הרמב"ם — ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם כו' הסמ"ג אות מו) מ"ע ב' מדי' שגם הוא מביא הכתוב כהרמב"ם, אלא שמוסיף ,וגר כדאי' ב' מפני'. ובסמ"ג י"ל שהביא רק התחלת הענין והסוגיא, וכונתו גם להפסוק שהובא שם בגמ'.

(4) כנסתו בכס"מ שם.

(5) קכז, סע"א. וכן בשו"ע (לה, ב) — הובא לקמן סעיף ג. אבל שם לא הובא מפורש (בדברי ר"י א"י) ה"א"י מהפסוק, אף שמוכן הוא מההמשך. וראה הערה 26.

(6) וכן במדרש תהלים (באבער) יח, כט. שאלות פרשתנו שאלתא יא (כהגירסא שלפנינו. וראה לקמן שו"ג להערה 10). ועוד.

(7) כ"ה בשבת שם. ובשו"ע שם: יותר מהקבלת פני שכניה.

(8) פרשתנו שם, ג.

(9) דפשוטו — קאי על הקב"ה — וראה לקמן בפנים ס"ג.

(10) כ"ה בגמ' וע"י שם. ובשאר המקומות לא הובא כל הלשון: במדרש תהלים ,ויאמר אדני' וגו' אל נא תעבור מעל עבדך" (ובשאלות לפנינו: אל נא תעבור מעל עבדך); בריף שבת שם (ועד"י בראש שבת שם (ס"ב): ,ויאמר אדני' אם נא מצאתי חן בעיניך וגו'. ועד"י הוא בדק"ס מכ"י. ואכ"מ.

(11) שבת שם. וראה גם ר"ח ופרש"י שבועות שם.

(12) יד מלאכי שם אות ד.

(*) וראה חילופי נוסחאות בשאלות (ירושלים תש"ך) נוסחאות כ"י. ובא' מהם הובא — (מהתחלת הפסוק) ,וירא אליו ה' כו' וישא עיניו וירא.